

1 Sammanfattning

Enligt EUs avfallsdirektiv (2008/98/EG) ska alla medlemsländer ha ett avfallsförebyggande program. Programmet ska innehålla mål, åtgärder och indikatorer som mäter hur bra det går att minska mängden avfall och farliga ämnen. Det ska också innehålla en utvärdering av redan genomförda åtgärder. Naturvårdsverket ska enligt avfallsförordningen ta fram det svenska programmet.

Syftet med programmet är att det ska vägleda och inspirera svenska aktörer så att miljömålen nås och det blir mindre avfall och fler giftfria produkter, oavsett hur mycket ekonomin växer.

I programmet finns det sammanlagt 8 mål och 138 åtgärder. Naturvårdsverket följer upp programmet och kommer ta fram ett nytt program senast åt 2018. Inriktningsmålen i programmet ska bidra till att de svenska miljömålen uppfylls och kompletterar etappmålen.

Det finns fyra fokusområden i programmet: mat, textil, elektronik och byggprodukter. Vi har valt dem för att det blir mycket matavfall och bygg- och rivningsavfall och att det är avfall som orsakar stora samlade utsläpp av klimatgaser från utvinning, produktion och avfallshantering. Klimatbelastningen är också väldigt hög för varje tillverkat kilo elektronik och textil. Det används dessutom stora mängder farliga ämnen vid produktionen, ämnen som ofta även finns i de slutliga produkterna och varorna. Många aktiviteter är på gång när det gäller mat och textilier och vi bedömer att det är viktigt att stödja dem för att få stor effekt av insatserna.

Under arbetet med det här programmet har vi påbörjat en och genomfört tre konsekvensbedömningar av åtgärder och styrmedel. Konsekvensbedömningarna är till för att vi ska se om de är samhällsekonomiskt rimliga att införa eller inte. De åtgärder och styrmedel vi tittat på är:

- REP-avdrag, som är sänkt moms eller avdragsgilla reparationstjänster
- Loggbok för byggnader för att kunna se vilka typer av material som byggs in idag och ha kvar den informationen när byggnaden ska renoveras eller rivs
- Sänkt kyltemperatur till fyra eller fem grader i hela kylkedjan
- Informationskampanj för att minska mängden matavfall i hushåll

Naturvårdsverket kommer att gå vidare och utreda fler avfallsförebyggande styrmedel inom de närmaste åren. Det är en av åtgärderna i det här programmet. Vi vill analysera vilka styrmedel som är mest lämpliga för att åstadkomma de önskvärda förändringarna som vi pekar ut i programmet. Styrmedlen kommer också att konsekvensbedömas för att vi ska få reda på om de är samhällsekonomiskt lönsamma att införa eller inte.

Bilaga 1 Sammanställning av mål

1.1 Övergripande mål

- Avfallsmängden ska minska kontinuerligt jämfört med år 2010
- Innehållet av farliga ämnen i material och produkter ska minska

Sveriges riksdag och regering har redan beslutat om miljö kvalitetsmål, preciseringar och etappmål för att minska risker med farliga ämnen.¹ Dessa mål är viktiga och relevanta i det avfallsförebyggande arbetet och används därför som mål i detta program.

Målen som finns för farliga ämnen utgår från miljö kvalitetsmålet Giftfri Miljö och följande preciseringar till målet:

- användningen av särskilt farliga ämnen har så långt som möjligt upphört
- information om miljö- och hälsofarliga ämnen i material, kemiska produkter och varor är tillgänglig.

I uppföljningen av miljö kvalitetsmålen bedöms om dagens styrmedel och de åtgärder som görs före år 2020 är tillräckliga för att nå målen.

1.2 Mål för matområdet

- Matavfallet i hela livsmedelskedjan ska minska jämfört med år 2010

Naturvårdsverket har fått i uppdrag av regeringen att ta fram ett siffrerat mål för minskat matavfall. Uppdraget redovisas i januari 2014.

1.3 Mål för textilområdet

Naturvårdsverket har fått i uppdrag av regeringen att ge förslag till etappmål för textilier och textilavfall. Uppdraget redovisas i januari 2014.

I det här avfallsförebyggande programmet föreslås följande, mer övergripande, mål.

¹ <http://www.kemi.se/sv/Innehall/Giftfri-miljo/Miljokvalitetsmalet-Giftfri-miljo/>

- Textilavfallet från hushåll ska minska jämfört med år 2010
- Andelen andrahandsvaror av den totala försäljningen av textilier ska öka jämfört med år 2014
- Textilbranschens kunskap om användning och innehåll av farliga ämnen i textil har ökat jämfört med år 2014

Se även övergripande mål för utfasning av särskilt farliga ämnen och tillgång till information om hälso- och miljöfarliga ämnen, avsnitt 1.1.

1.4 Mål för byggområdet

- År 2020 uppstår det mindre avfall per byggd m² jämfört med år 2014.

Se även övergripande mål för utfasning av särskilt farliga ämnen och tillgång till information om hälso- och miljöfarliga ämnen, avsnitt 1.1.

1.5 Mål för elektronikområdet

- Senast år 2020 har förbehandlare och återvinnare av elektronik tillgång till bättre information om produkternas sammansättning och innehåll av farliga ämnen jämfört med år 2014.

Se även övergripande mål för utfasning av särskilt farliga ämnen och tillgång till information om hälso- och miljöfarliga ämnen, avsnitt 1.1.

Kommentar: Det vore önskvärt att sätta ett mål om minskade mängder elavfall, men i dagsläget finns inte tillräckligt bra statistik för att göra detta. Arbetet med förebyggande av elavfall är just påbörjat och ytterligare mål och åtgärder kommer att tas fram till kommande avfallsförebyggande program.

Bilaga 2 Sammanställning av åtgärder

Vad Naturvårdsverket kommer att göra

- Utredda styrmedel och konsekvensbedöma dem vi tror är bäst för att minska mängden avfall och farliga ämnen generellt och för de fyra fokusområdena i programmet. Denna åtgärd kräver bred samverkan med andra myndigheter och aktörer.
- Utredda och vägleda om möjligheterna att vid offentlig upphandling ställa krav på avfallsförebyggande åtgärder.
- Göra en förstudie för att utreda möjligheterna att genomföra ett uppskalat och utökat Leva Livet-projekt i samarbete med exempelvis Sveriges Kommuner och Landsting, kommuner och andra viktiga aktörer runt om i Sverige¹.
- Utveckla indikatorer och statistik för avfallsförebyggande
- Sprida goda exempel på initiativ för att öka återanvändningen, både för privata aktörer och kommuner*
- Ta fram förslag till etappmål för minskad mängd matavfall samt åtgärder och styrmedel kopplade till målet.
- Genom samverkan med andra aktörer som har intresse i och ansvar för frågan sprida kunskap om mängderna matavfall, orsakerna till matsvinn, hur det kan minska och vad vi tjänar på det (miljömässigt och ekonomiskt)*
- Ta fram bättre statistik om uppkomna mängder matavfall i olika led i livsmedelskedjan uppdelat på onödigt matavfall (svinn) och oundvikligt matavfall*
- Ta fram förslag till etappmål för förberedelse för återanvändning och materialåtervinning av textilavfall samt åtgärder och styrmedel kopplade till målen.
- Tillsammans med aktörerna ta fram en definition av hållbara textilier i förhållande till olika typer av användning.
- Undersöka möjligheterna att arbeta enligt en färdplan ("roadmap"), jmf WRAP i Storbritannien som har en aktionsplan för att få hållbara textilier (Sustainable Clothing Action plan) <http://www.wrap.org.uk/content/sustainable-clothing-action-plan-1>
- Delta i det nordiska samarbetet med att öka återanvändningen av textil, bland annat genom att använda resultaten av textilprojekten inom statsministerinitiativet för grön tillväxt, se 10.1.1. "På gång inom området"
- Medverka i kampanjer, forskningsprojekt och nätverk för att öka återanvändningen och bidra till att textilier blir mer hållbara.*
- Ta fram bättre statistik över materialflöden av textilier*²
- Ta fram bättre statistik för bygg- och rivningsavfall som är uppdelat på fler fraktioner – både för icke-farligt och farligt avfall*
- Ta fram vägledning för hur miljöbalkens allmänna hänsynsregler och avfallshierarkin bör tillämpas vid tillsyn över hantering av bygg- och rivningsavfall samt hur samarbetet mellan byggnadsnämnd och miljönämnd kan utvecklas*³

¹ Utvärdering och analys av projekt Leva Livet (2011) Chalmers

² * Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

³ * Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

- Ta fram mål och fler åtgärder för elektronikområdet
- Undersöka behovet av information från producenter till återvinningsindustrin när det gäller produkternas innehåll av farliga komponenter och ämnen.
- Undersöka allmänhetens attityd till återanvändning av elektronik.
- Öka samverkan mellan myndigheter t.ex. Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen och Energimyndigheten, i syfte att samordna insatser som gäller att förebygga av elavfall.
- Se över möjligheterna att starta ett nätverk för aktörer och myndigheter som arbetar med elektriska och elektroniska produkter i syfte att t ex öka kunskapen om avfallsförebyggande, stödja innovativa insatser och kommunicera goda exempel.
- Ordna en workshop med aktörer och relevanta myndigheter på temat hur vi kan förebygga elavfall.
- Ta fram bättre statistik för genererade mängder elavfall, t ex genom att se över möjligheterna att få förbehandlarna att lämna uppgifter om förbehandlade mängder på frivillig basis.

Vad Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen kommer att göra

- Bistå regeringen i arbetet med den globala kemikaliestrategin SAICM⁴ och särskilt bidra till UNEP:s⁵ arbete med att utveckla ett förslag till globalt program för information om farliga ämnen i varor. Målet är att SAICMs högnivåmöte 2015 beslutar ett program som innehåller principer som när de införs leder till att relevant information om farliga ämnen når aktörer under varans hela livscykel inklusive avfallsledet.
- Ordna en workshop med avfallsbehandlare och återvinnare om problemen med farliga ämnen i avfall. Exempel på frågor att diskutera:
 - Svårigheter med att återanvända och återvinna material som innehåller farliga ämnen
 - Avfallsledets behov av information om farliga ämnen i material och produkter för att underlätta återanvändning och återvinning
 - Kan problem med farliga ämnen i avfallsledet kommuniceras uppåt i kedjan och på så sätt vara en drivkraft för substitution (utbyte) av farliga ämnen i material och produkter?

Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen ser behov av att

- En utredning kommer till stånd som undersöker hur dokumentation om innehåll av farliga ämnen i byggnader kan förbättras för att bland annat öka förutsättningarna för ökad återanvändning av byggmaterial.

Naturvårdsverket, Livsmedelsverket, Jordbruksverket

”Livsmedelsverket ska tillsammans med Jordbruksverket och Naturvårdsverket under tre år genomföra insatser som bidrar till att minska det onödiga matsvinnet i alla led och till ett bättre utnyttjande av det oundvikliga matavfallet.

⁴ Strategic Approach to International Chemicals Management (SAICM). Länk: <http://www.saicm.org/>

⁵ United Nations Environment Programme (UNEP) Länk: <http://www.unep.org/>

* Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

I uppdraget ingår att:

- analysera möjligheter och eventuella hinder för ett minskat matsvinn
- verka för en ökad samverkan mellan olika aktörer
- genomföra riktade informationsinsatser till konsumenter
- sprida information om goda exempel
- stimulera till ökat utnyttjande av det oundvikliga matavfallet för produktion av biogas och utnyttjande av rötresten

En delrapport ska lämnas till Regeringskansliet (Landsbyggsdepartementet) den 31 mars 2014. Hela uppdraget ska slutredovisas den 31 mars 2016.”

Naturvårdsverket i samarbete med Boverket

- Utföra en tillsynsvägledningskampanj med syfte att öka tillsynen på bygg- och rivningsverksamhetens hantering av avfall.

Naturvårdsverket ser behov av att i samarbete med Boverket

- Utredda möjligheten till att förändra PBL så att det i byggprocessen går att ställa krav på åtgärder för att förebygga avfall.

Vad Kemikalieinspektionen kommer att göra

- Inom ramen för ett regeringsuppdrag analysera viktiga utvecklingsområden för EU:s kemikalielagstiftning Reach i syfte att bidra till miljö kvalitetsmålet Giftfri Miljö
- Ta fram förslag på ekonomiska styrmedel i syfte att minska användningen av farliga ämnen i varor och kemiska produkter
- Bidra med underlag till kommissionens översyn av ämnen som begränsas i RoHS-direktivet. I analysen av ämnen ska miljö- och hälsorisker, inklusive aspekter för förbättrad återanvändning och materialåtervinning ingå. Naturvårdsverket bidrar med synpunkter till översynen.
- Inom handlingsplanen för Giftfri vardag föra en dialog med branschen i syfte att minska risker med miljö- och hälsofarliga ämnen i elektriska och elektroniska produkter.
- Inom ramen för regeringsuppdrag bidra i arbetet med att ta fram förslag till EU-gemensam lagstiftning som begränsar användningen av farliga ämnen i textil
- Inom handlingsplanen för Giftfri Vardag, fortsätta att bedriva en dialog med textilbranschen om hur farliga ämnen kan fasas ut bl.a. genom kunskapsuppbyggnad och utbildning i textilbranschen. Naturvårdsverket deltar i dialogen.

Kemikalieinspektionen ser behov av att i samarbete med Boverket

Utredda möjligheterna till att ställa ökade krav i lagstiftningen, exempelvis:

- Verka för att fler ämnen deklarerar enligt byggproduktförordningens krav på att det ska finnas information om farliga ämnen som bilaga till prestandadeklarationen
- Utredda om det behövs mer preciserade krav om farliga ämnen i byggsektorn
- Utredda vilka farliga ämnen eller ämnesgrupper som förekommer i byggsektorn som behöver föras upp på kandidatförteckningen

- Driva begränsningar och tillstånd i Reach

Boverket ser behov av att

- Utredda möjligheten till att ändra tidsintervallet för när en kontrollplan i samband med bygglov/rivningsanmälan ska lämnas in. Exempelvis om det istället kan vara minst 6 veckor innan arbetet ska påbörjas samt att byggnadsnämnden ska underrättas om när ett startdatum är fastställt för ombyggnationen eller rivningen.
- Ta fram vägledning om Plan- och bygglagens förändrade krav för hanteringen av bygg- och rivningsavfall*

Livsmedelsverket

- Ge råd till konsumenter om hur matsvinnet kan minska.*
- Identifiera områden där ändrad tillämpning av livsmedelslagstiftningen kan leda till minskat matsvinn utan försämrad livsmedelssäkerhet.*
- Ge vägledning till berörda aktörer, exempelvis storhushåll och butiker, om hur gällande livsmedelslagstiftning kan tolkas i syfte att minska matsvinnet.*
- Integrera frågan om matsvinn vid utarbetandet av råd om måltider inom förskola, skola, vård och omsorg.*⁶

Jordbruksverket

- Kartlägga mängder och orsaker till livsmedelssvinnet kopplat till primärproduktionen⁷*

Skolverket

- Integrera kunskap om svinn i skolundervisningen, till exempel i hem-kunskapen*

Konsumentverket

- Vägleda om vad som gäller juridiskt ifråga om bland annat garantitider och konkurrensförhållanden när produkter säljs på en andrahandsmarknad. Vägledningen bör tas fram i samarbete med Naturvårdsverket och Konkurrensverket*

Offentlig förvaltning

- I större utsträckning hyra elektrisk och elektronisk utrustning, för att på så vis gynna reparerbar utrustning med längre hållbarhet.

⁶ * Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

⁷ Kartläggningen kommer ske inom ramen för regeringsuppdrag etc. Jordbruksverket har inga egna medel för detta arbete.

* Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

1.1.1 Exempel på vad övriga aktörer kan göra

Kommunerna

- Informera hushållen om hur de kan förebygga uppkomsten av avfall
- Arbeta för att produkter och avfall som hushåll vill lämna på återvinningscentraler styrs till återanvändning och förberedelse för återanvändning via privata aktörer, kommunernas återvinningscentraler/ kretsloppsparkar eller andra system.*
- Upplýsa om miljövinster med återanvändning och ge förslag på aktörer som kan ta emot begagnade produkter som en del av informationen om avfallshanteringen till kommuninvånarna.*
- Samarbeta med aktörer som tar emot begagnade produkter och erbjuda dem platser för insamling inom kommunen. *⁸
- Öka invånarnas medvetenhet om och förståelse för matsvinnets betydelse för miljön och ekonomin. Ett sätt är att kommunerna arbetar med livsstilsprojekt som inkluderar matsvinn. Ett annat sätt är att i samband med införande av separat matavfallsinsamling informera om vikten av att minska matsvinnet*
- Ta fram planer för hur man i den kommunala verksamheten (t ex skolor, omsorg) kan minska matavfall och svinn och få till stånd samarbeten mellan skolläda, pedagoger, kostansvariga, inköpare, avfallsbolag m fl.
- Utbilda och informera skolkök och storkök i kommunens verksamheter om vikten av att minska svinn och hur de kan gå till väga.*
- Upprätta en rutin för intern kommunikation och handläggning av bygglov och rivningsanmälan mellan den nämnd som ansvarar för tillsyn enligt Plan- och bygglagen och den nämnd som ansvarar för tillsyn enligt Miljöbalken.*⁹
- Avsätta ytor för återanvändningsverksamheter i stadsplaneringen inom ramen för översiktsplaneringen.
- I genomförandeavtal ställa krav på att ytor finns avsatta för återanvändningsverksamheter vid köpcentrum där byggprodukter säljs.
- Bedriva tillsyn över hanteringen av bygg- och rivningsavfall och skapa rutiner så att miljöförvaltningen informeras vid inventeringen och när rivningen påbörjas*
- Ställa krav i upphandling för att undvika att byggprodukter som innehåller farliga ämnen byggs in i offentliga miljöer, exempelvis skolor och förskolor

Kommuner och landsting

- Inrätta insamlingsbehållare eller andra insamlingssystem för textilier på alla återvinningscentraler i samverkan med andrahandsaktörer*
- Tillåta andrahandsaktörer att placera ut insamlingsbehållare för textilinsamling på andra platser i kommunen, och se till att krav ställs på dessa aktörer för att säkerställa att en god/seriös aktör anlitas*
- Informera hushållen om vad de ska göra med sitt textilavfall och miljövinsten med att återanvända textilier*
- Ställa krav på hållbara textilier vid upphandling
- Undersöka om det finns ett funktionellt överskott (textilier som fyller sin funktion, men som inte används) inom den egna verksamheten innan nya inköp görs
- Mål och åtgärder för insamling av textilier bör behandlas i den kommunala avfallsplanen*

⁸ * Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

⁹ * Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

Branschorganisationerna inom tillverkning och handel i samarbete med Kemikalieinspektionen

- Hitta nya former för att öka kännedomen hos små och medelstora företag om rätten och skyldigheten att få och lämna information om särskilt farliga ämnen enligt Reach artikel 33

Branschorganisationer

- Avfall Sverige kan inrätta en arbetsgrupp för avfallsförebyggande

Branschorganisationer inom matområdet

- Branschorganisationer kan sprida kunskap om matsvinnsfrågan till sina medlemmar. De kan bidra i kunskapsuppbyggnad om orsakerna till svinn inom sin bransch och ta fram förslag på åtgärder.

Livsmedelsbutiker

- Följa upp och sätta upp mål för hur mycket livsmedel som slängs och returneras i butiker och hos grossister och utbilda personalen om hur matsvinnet kan minska*
- Utveckla orderhanteringen och hitta försäljningsmetoder som inte leder till matsvinn på grund av överköp i butiker *
- Hitta kreativa metoder och nya affärskoncept för att tillvarata rester och livsmedel som är på gränsen till att bli för gamla. Ex matbanker, resurskockar, ge bort till välgörenhet*
- Komma överens inom branschen om system som inte uppmuntrar till överbeställning genom att osåld mat kan lämnas tillbaka till grossisten kostnadsfritt*
- Informera kunder om skillnaden mellan "bäst före dag" och "sista förbrukningsdag", och om hur känsliga livsmedel ska förvaras i hemmet*
- Vidta åtgärder som garanterar obruten kylkedja.
- Införa försäljning av frukt med avvikande färg och form (s.k. wonky food).

Grossister, transportörer, lager och logistik

- Kartlägga sina respektive delar av kedjan, var matsvinn uppstår och varför samt utifrån denna kunskap arbeta aktivt för att minska mängderna.
- Öka samverkan med leden före och efter i kedjan. Samverka med livsmedelsindustrin och butiker exempelvis kring planering och varuflöden.

Förpackningsindustrin

- Utveckla konsumentförpackade produkter med ett helhetsperspektiv, där målet är att förpackade produkter ska vara lätta att tömma, skydda varan under hela hanteringen och storleksmässigt vara anpassade efter konsumentbehov*¹⁰
- Välj ytterförpackning som skyddar och säkrar produkternas egenskaper på bäst sätt och håller kvalitén genom hela varuflödet. Tänk utifrån produktens behov av kyla och ventilation samt utifrån stabilare och säkrare hantering vid produktion, transporter och lagerhantering. Ta fram mindre leverans/returbackar, för att slippa göra överbeställningar av nischprodukter (tex, ekologiska varor).

¹⁰ * Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

Hushållningssällskapet

- Erbjuder utbildningar till olika aktörer inom t ex storhushåll, restaurang, butik samt vårdpersonal och pedagoger

Livsmedelsindustrin

- Förbättra slaktkroppsutnyttjandet genom att utveckla innovativa nya produkter
- Identifiera vad som skulle behövas för att få svinnet att komma till användning
- Öka samverkan med leden före och efter i kedjan, till exempel samverka med jordbruket exempelvis kring försörjning och kvalitetsvariationer hos råvaror.
- Kartlägga var svinn uppstår och varför (kan skilja mycket mellan olika produktionslinjer).

Storkök och restauranger

- Arbeta aktivt med att minska matsvinnet och följa upp arbetet genom att mäta matavfallet i kökets och serveringens olika delar.
- Tillagning av rätt mängd mat i förhållande till antal gäster , bland annat genom bättre planering, tillagning av mat i omgångar och servering av olika portionsstorlekar.
- Bättre samverkan mellan olika personalgrupper och dess ledare inom skola, äldreomsorg, omsorg och annan verksamhet
- Tillhandahålla kärl eller förpackningar för att ta med överbliven mat, så kallad doggybag

Kockskolor och övriga livsmedelsrelaterade utbildningar

- Utbildning i livsmedels miljöpåverkan och hur matsvinnet kan minska, både uppströms och nedströms

Primärproduktionen inom jordbruk och fiske

- Minskad utsortering av frukt och grönt pga färg och form
- Selektiv avlivning av sjuka värphöns används som livsmedel
- Minska mängden bifångster av fisk som kastas tillbaka i havet
- Större försiktighet vid skörd
- Bättre lagringsförhållande för vegetabilier
- Förbättrad djurhälsa
- Avel för friska djur
- Minskat ensilagesvinn genom bättre lagrings- och uttagsmetoder
- Bättre system för att ta tillvara kasserade råvaror, allt från biogas till mikrobiologisk omvandling av matsvinn till fiskfoder

Insamlingsaktörer, privata och ideella

- Tillsammans med kommuner och andra aktörer som t.ex. klädföretag, utveckla insamlingen genom att erbjuda hushållen enkla och effektiva insamlingssystem
- Se över hur den befintliga insamlingsstrukturen (ideell second hand) kan förstärkas.
- Förse andra intressenter med statistik

- Arbeta för att alla ideella aktörer agerar i enlighet med avfallshierarkin.
- Utveckla nya koncept för återanvändning, t.ex. Remake och redesign.

Textilbranschen

- Tillverka, utveckla, köpa in och sälja textilier som är designade för lång livslängd, inte innehåller farliga ämnen och möjliggör återanvändning och återvinning *
- Ta initiativ till ökat frivilligt producentansvar där uttjänta kläder lämnas i första hand till förberedelse för återanvändning och i andra hand för materialåtervinning*¹¹
- Utveckla egna andrahandsavdelningar i butikerna
- Utveckla nya resurseffektiva affärsmodeller

Bygg- och fastighetsbranschen

- Hålla branschens riktlinjer uppdaterade med tydligare krav på förebyggande och återanvändning*

Branschbyggandets kontraktkommitté (BKK)

- Utredda vilka krav som kan ställas på avfallsförebyggande med stöd av entreprenadjuridiken.

Fastighetsägare och byggbranschen

- Dokumentera vilka byggprodukter som används vid nybyggnationsprojekt och spara och uppdatera denna så att informationen finns tillgänglig under hela byggandens livslängd och kan användas vid ombyggnation och rivning.
- Arbeta för ökad användning av miljöklassningssystem för byggnader och rivning samt fortlöpande bidra till att kriterierna utvecklas.
- Använda system för miljöbedömning av byggvaror.*¹²
- Vid ny- och ombyggnation ställa krav på leverantörer om minimering/återtagande av emballage och leverans just in time.
- Ställa krav på att leverantörer av byggmaterial återtar överskott.
- Förvara det material som måste förvaras på plats på ett bra sätt – nederbördsskyddat, påkörningsskyddat, etc.
- Planera rivningen i god tid och underlätta för god logistik så att återanvändning underlättas.
- Sprida goda exempel och erfarenheter från projekt där man arbetat framgångsrikt med avfallsförebyggande åtgärder. Använda sig av ett benchmarkingsystem för att registrera ”best practice”.
- Ge vägledning och stöd i hur man som byggherre kan ställa krav på avfallsförebyggande (både avseende minimering av mängd och farlighet).
- Utredda ekonomiska förtjänster/kostnadsbesparingar av avfallsförebyggande åtgärder för att främja detta arbete (t.ex. minskade materialkostnader, lagring, transporter och avfallshanteringskostnader).

¹¹ * Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

¹² * Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

- Utnyttja moduler och prefabricerade delar i högre utsträckning med syfte att dels minimera uppkomsten av avfall och dels bygga mer flexibelt och ombyggnads-/demonterbart så att delar kan återanvändas.
- Utvärdera nuvarande certifieringskrav för miljöinventering av fastigheter och ställ tydliga kompetenskrav på den som ska inventera byggnader inför rivning*
- Genom planering skapa förutsättningar för att inventeringen ger ett tillräckligt bra underlag inför rivningen och säkerställa att resultatet förs vidare genom hela rivningsprocessen.*
- Ställa krav på hanteringen av bygg- och rivningsavfallet i upphandlingen och följa upp att kraven efterlevs*

Byggherrar och byggentreprenörer

- Ställa krav på att byggmaterial inte ska innehålla farliga ämnen som kan försvåra återvinning och omhändertagande av bygg- och rivningsavfall.*
- Utveckla källsorteringen och hitta lösningar på hur överblivet byggmaterial kan komma till återanvändning, exempelvis genom att det levereras till en gemensam mottagare och återförsäljare istället för till avfallsåtervinning.*

Rivningsföretagen

- Säkerställa att information från inventeringen och instruktioner för rivningen når alla som berörs samt utveckla metoder som uppmuntrar till korrekt sortering av avfallet.*

Byggmaterialindustrin

- Satsa på utveckling av byggmaterial som är enkla att återanvända och materialåtervinna genom att bland annat göra dem enkla att separera och undvika särskilt farliga ämnen.*¹³
- Ställa krav på att byggvarudeklarationerna ska innehålla information om hur byggprodukter kan demonteras och återanvändas.

Byggmaterialindustrierna och byggbranschen

- Utredda hur kvalitetskrav och typgodkännande kan säkerställas vid återanvändning av byggvaror.

Certifieringsorgan och utvecklare av miljöklassningssystem

- Utveckla befintliga system med frågor om avfallsförebyggande åtgärder.

Offentliga upphandlare

- behöver ställa utökade krav på byggentreprenörer så att byggmaterialen inte innehåller särskilt farliga ämnen

Ansvariga för bygg- och arkitektutbildningar

- Långsiktig resurseffektivitet, kunskap och verktyg för att undvika farliga ämnen i byggmaterial, livscykelperspektivet och "vagga till vagga" – ingår i samtliga arkitekt- och byggrelaterade utbildningar som en del av kursplanen.

¹³ * Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

Återvinningsbranschen

- Utveckla system för återanvändning av bygg- och rivningsmaterial.*¹⁴

Företag som tillverkar elektronik

- Tillverka produkter som håller länge och som kan uppgraderas och repareras.
- Fasa ut farliga ämnen utöver krav i lagstiftningen.
- Deklarera innehåll av farliga ämnen i komponenter och material och utveckla system som möjliggör att informationen kan föras över i hela distributionskedjan inklusive avfallsledet.

¹⁴ * Åtgärder markerade med asterisk finns också i Nationella Avfallsplanen

BILAGA IV EXEMPEL PÅ AVFALLSFÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER ENLIGT ARTIKEL 29

Åtgärder som kan påverka ramvillkoren i samband med generering av avfall

1. Planeringsåtgärder eller andra ekonomiska styrmedel som främjar ett effektivt utnyttjande av resurser.

Miljömålen, generationsmålet anger det övergripande målet för miljöpolitiken. Det säger att vi, till nästa generation, ska kunna lämna över ett samhälle "där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser". Generationsmålet har förtydligats i sju strecksatser, bl.a. att miljöpolitiken ska inriktas mot att

- kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen
- en god hushållning sker med naturresurserna
- konsumtionsmönster av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt

Regeringen beslutade i april 2012 om 13 nya etappmål, ett mål fanns sedan tidigare. Tre av dessa handlar om farliga ämnen och två om ökad resurshushållning:

- Utfasning av särskilt farliga ämnen
- kunskap om ämnens miljö- och hälsoegenskaper
- information om farliga ämnen i varor
- Ökad resurshushållning i livsmedelskedjan
- Ökad resurshushållning i byggsektorn

Kemikaliespektionen har tagit fram en rapport där behovet och lämpligheten i att använda ekonomiska styrmedel på kemikalieområdet. Det finns även förslag på områden att utreda vidare för att minska användningen av farliga ämnen med hjälp av ekonomisk styrning. Länk:

<http://www.kemi.se/Documents/Publikationer/Trycksaker/Rapporter/Rapport1-13-Ekonomiska-styrmedel.pdf>

Miljöbalken, de allmänna hänsynsreglerna (2-5 §§) säger att alla som bedriver en verksamhet ska skaffa sig kunskap, vidta det åtgärds som behövs¹, byta ut farliga ämnen² och hushålla med råvaror och energi för att skydda människors hälsa och miljön.

¹ Försiktighetsprincipen

² Produktvals- eller substitutionsprincipen.

	Kommunala avfallsplaner, krav på att kommuner tar fram planer för hantering av allt avfall som uppkommer (även det som omfattas av producentansvar), sen 1991. Planen ska också innehålla åtgärder för att förebygga avfall³. Fysisk planering (detaljplaner, översiktsplaner): planera för platser för insamling av avfall och återanvändning. Vägledning från Boverket (2011) om planering och byggande av avfallsutrymmen, återvinningsstationer och återvinningscentraler Handlingsplan för en giftfri vardag (Skydda barnen bättre), som Kemikalieinspektion har i uppdrag att genomföra 2011-2014. Arbete pågår inom nio olika områden, bl.a. stöd till företagen för att byta ut farliga ämnen; EU:s kemikalielagstiftning; bättre information om farliga ämnen i varor. Länk: http://www.kemi.se/Start/Handlingsplan-for-en-giftfri-vardag/ Deponiskatt/förbud, styr bort från deponering/mot mer effektivt utnyttjande av resurser I KemI rapport 1/12 bättre EU-regler för en giftfri miljö finns förslag för att förbättra EU-lagstiftningen på kemikalie- och avfallsområdet. Länk: http://www.kemi.se/sv/Innehall/Nyheter/Bättre-EU-regler-for-en-giftfri-miljo/
<i>2. Främjande av forskning och utveckling om renare produkter och teknik som gynnar hushållning med resurser samt spridning och utnyttjande av resultaten av sådan forskning och utveckling.</i>	Långsiktiga satsningar på forskning har varit en viktig del för att utveckla svensk avfallspolitik. Forskning för miljömålen 2012–2016, är NV och HaV:s gemensamma ”inriktningsförklaring” för kommande forskningsinsatser, från juni 2012. Grunden är att den forskning vi finansierar ska stödja myndigheternas arbete. Generationsmålet är ledstjärna för detta, och hushållning med resurser, giftfria och resurssnåla kretslopp (inkl. ekosystemtjänster och biologisk mångfald) är en viktig del för att nå målet. Några exempel på forskning med koppling till denna åtgärd, finansierad av Naturvårdsverket: • Hållbar Avfallshantering, länk: http://www.hallbaravfallshantering.se/ • Hållbara hushåll (SHARP), länk: http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/978-91-620-5899-9.pdf • ChEmiTecs, Emissioner från varor, länk: http://www.chemitecs.se/

³ Avfallsförordningen

	• Samfinansierad forskning via IVL, <u>IVL-samfinans</u> och <u>temakommittéer</u>
3. Utveckling av effektiva och meningsfulla indikatorer för miljöbelastningar knutna till avfallsgenerering, med avsikten att förebygga avfallsgenerering på alla nivåer, alltifrån produktjämförelser på gemenskapsnivå via initiativ av lokala myndigheter till nationella åtgärder.	Att utveckla indikatorer är en del av arbetet med att ta fram det avfallsförebyggande programmet. Stora delar av underlaget finns i den svenska avfallsstatistiken länk: http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publicationer/ISBN/6500/978-91-620-6520-1/ Vi kommer också att ta fram förbättrad statistik och indikatorer i det avfallsförebyggande arbetet.

Åtgärder som kan påverka utformnings-, produktions- och distributionsfasen

4. <i>Främjandet av ekodesign (systematisk integrering av miljöaspekter i utformningen av produkter för att förbättra deras miljöprestanda genom hela livscykeln).</i>	Producentansvar t.ex. för förpackningar och elektriska och elektroniska produkter ställer vissa krav på produkternas utformning. Dessa krav har dock visat sig svåra att utöva tillsyn över och de har därför haft begränsad effekt i Sverige. Energimyndigheten är ansvarig myndighet för arbetet med Ekodesigndirektivet i Sverige. Kommissionen har på senare tid tagit flera olika initiativ för att kunna formulera krav på resurseffektivitet inom ekodesignarbetet och dessa kan komma att vara relaterade till avfallsförebyggande. Energimyndigheten och Naturvårdsverket följer detta arbete och Sverige har i flera svenska kommentarer uttryckt att man är positiv till att ta med denna typ av parametrar, under förutsättning att det finns metoder för att testa och verifiera kraven.
5. <i>Information om teknik för att förebygga avfall i syfte att underlätta tillämpningen av bästa tillgängliga teknik inom industrin.</i>	Naturvårdsverket arbetar med goda exempel både på övergripande nivå och i det avfallsförebyggande programmet där vi listar goda exempel för varje fokusområde.
6. <i>Utbildning för behöriga myndigheter om införandet av krav på förebyggande av avfall i tillstånd enligt detta direktiv och dir. 96/61/EG⁴.</i>	Inga åtgärder genomförda eller planerade.
7. <i>Åtgärder för att förebygga uppkomsten av avfall vid anläggningar som inte omfattas av direktiv 96/61/EG⁵. Sådana åtgärder kan om lämpligt omfatta bedömningar eller planer för</i>	Detta är ett utvecklingsområde. Naturvårdsverket genomför under hösten 2013 en tillsynskampanj i samarbete med Boverket. Syftet med kampanjen är att öka tillsynen mot bygg- och rivningsverksamheter och avfallsförebyggande ingår som en del i kampanjen. I det avfallsförebyggande programmet har vi en åtgärd om att Naturvårdsverket ska: ”Ta fram vägledning för

⁴ IPPC/IED

⁵ IPPC/IED

<i>att förebygga avfall.</i>	hur miljöbalkens allmänna hänsynsregler och avfallshierarkin bör tillämpas vid tillsyn över hantering av bygg- och rivningsavfall samt hur samarbetet mellan byggnadsnämnd och miljönämnd kan utvecklas”.
<i>8. Kampanjer för att öka medvetenheten eller ekonomiskt stöd, beslutstöd eller andra former av stöd till företag. Sådana åtgärder är troligen särskilt effektiva när de riktar sig till små och medelstora företag, är anpassade till dessa och genomförs via etablerade företagsnätverk.</i>	I arbetet med att ta fram det avfallsförebyggande programmet bjuder Naturvårdsverket in företag till dialog och diskussion om mål och åtgärder i programmet. Ett exempel på en återkommande kampanj är ”Europa minskar avfallet” – se även punkt 12. ”Europa minskar avfallet” är ett EU-projekt som sedan 2009 pågått en vecka i november. Avfall Sverige är nationell samordnare tillsammans med Naturvårdsverket. Under veckan anordnas aktiviteter runt om i hela EU. Inom projektet betonas vikten av att förebygga att avfall uppkommer och att minska halterna av farliga ämnen i avfallet. Naturvårdsverket samverkar med ett stort antal aktörer i SaMMa (samverkansgruppen för minskat matavfall). SaMMa är ett nätverk för myndigheter, forskare, intresseorganisationer och branschen, med aktörer i olika delar av livsmedelskedjan. Syftet med samverkansgruppen är att genom att utgöra kontaktyta och informationssamlare verka för ett minskat matsvinn, och därigenom även minskat matavfall. <u>Programförklaringen för SaMMa</u> Kemikalieinspektionen vägleder företag om hur de kan minska riskerna med användning av kemikalier via sin webbsida. Några exempel är databaserna Prioriteringsguiden PRIO. Länk: http://www2.kemi.se/templates/PRIOframes_4045.aspx och Varuguiden. Länk: http://webapps.kemi.se/varuguiden/ Se även branschdialoger under punkt 14. Frivilliga åtaganden finns redan för insamling och återvinning av lantbruksplast och kontorspapper. Rör bara avfallsledet (inte utformning av produkter) Sveriges Byggindustrier har tagit över Kretsloppsrådets riktlinjer för avfallshantering och uppdaterat med ändringar p.g.a. lagstiftningen samt kompletterat med avsnitt om förebyggande av avfall. http://www.bygg.org/nyhetsarkiv/resurs--och-avfallshantering-vid-byggand_2863 Det pågår ett flertal forskningsprojekt och initiativ i Sverige för att förbättra hanteringen av textilier och
<i>9. Frivilliga avtal, konsument/producentpaneler eller sektorsvisa förhandlingar för att få berörda företag eller industrisektorer att fastställa egna planer eller mål för att förebygga avfall eller förbättra produkter eller förpackningar</i>	

<i>som inte gynnar hushållning med resurser.</i>	textilavfall. I de nätverk som bildats deltar både företag, forskare, frivilligorganisationer, branschorganisationer och myndigheter. Kemikalieinspektionen har pågående dialoger med följande branscher: (se även punkt 14) • Kosmetika och hygieniska produkter (i samarbete med Läkemedelsverket) • Leksaker • Textil Under 2012 har företagen i varje dialog satt uppföljningsbara mål för sitt arbete med att minska riskerna med farliga ämnen i de olika produktgrupperna. http://www.kemi.se/sv/Innehall/Branschdialoger/Branschdialoger/
10. Främjande av trovärdiga miljöledningssystem såsom Emas och ISO 14001.	Miljöstyrningsrådets är ansvarigt organ för EMAS i Sverige. Ansvaret innefattar att informera om EMAS och sköta administration för EMAS-registrerade organisationer och företag. EU-kommissionen är ytterst ansvariga för EMAS internationellt och Miljöstyrningsrådet representerar Sverige i det gemensamma EU-arbetet. För att främja EMAS miljöledningssystem upprätthålls hemsidan www.emas.se med information om bl.a. införandeprocessen, revision, frågor och svar och ett nationellt register med EMAS-användare. Miljöstyrningsrådet tar fram informationsmaterial och skickar ut nyhetsbrev, samt är ansvariga för särskilda insatser såsom att arrangera myndighetsseminarium I enlighet med Förordning (EG) 1221/2009, Artikel 36 ”Främjande av små organisationers deltagande”, har Miljöstyrningsrådet därtill tagit initiativ som är riktade specifikt mot små och medelstora organisationer. SE/Norden har arbetat länge med miljöledningssystem och deltar i EU-arbetet med EMAS.

Åtgärder som kan påverka konsumtions- och användningsfasen

<i>11. Ekonomiska styrmedel, såsom incitament för miljöanpassade inköp eller införande av avgifter för vissa artiklar eller förpackningar som konsumenten annars skulle erhålla gratis.</i>	Exempel som används i Sverige är: • Volyms- eller viktsbaserad avfallstaxa • Avgift på bärkassar i butik • Producentansvar innebär generellt att kostnader för insamling m.m. läggs på produktens pris/konsumenten. • Enstaka skatter och avgifter på kemikalieområdet.
<i>12. Kampanjer för att öka medvetenheten samt information som riktar sig till allmänheten eller till en viss konsumentgrupp.</i>	Ett exempel på en återkommande kampanj är "Europa minskar avfallet". "Europa minskar avfallet" är ett EU-projekt som sedan 2009 pågått en vecka i november. Avfall Sverige är nationell samordnare tillsammans med Naturvårdsverket. Under veckan anordnas aktiviteter runt om i hela EU. Inom projektet betonas vikten av att förebygga att avfall uppkommer och att minska halterna av farliga ämnen i avfallet. Det övergripande syftet med "Europa minskar avfallet" är: • Öka medvetenheten kring avfallspolitiken i EU och dess medlemsländer • Genom att medlemsländerna mer aktivt börjar arbeta med att minska både mängden avfall och avfallets farlighet • Visa konsumtionens direkta påverkan på miljön, och understryka sambanden mellan förebyggande av avfall och hållbar utveckling • Att öka medvetenheten bland befolkningen om att det genereras för mycket avfall och genom aktiviteterna påverka allmänheten till att minska sina avfallsmängder • Genom konkreta exempel belysa vad olika aktörer åstadkommit när det gäller förebyggande av avfall http://www.avfallsverige.se/europa-minskar-avfallet/

13. <i>Främjande av trovärdiga miljömärken.</i>	Naturvårdsverket och andra myndigheter och organisationer arbetar med miljömärkning. Till exempel är <i>Svanen</i> en etablerad märkning inom Norden. NV/svenska myndigheter deltar i arbetet för att utveckla system och främja trovärdigheten, vi har inte genomfört några aktiviteter direkt kopplat till Avfallsförebyggande än.
14. <i>Överenskommelser med näringslivet, exempelvis om användning av produktpaneler, såsom de som genomförs inom ramen för den integrerade produktpolitiken, eller med återförsäljare om tillgången till information om förebyggande av avfall och till produkter med mindre miljöpåverkan.</i>	Kemikalieinspektionen arbetar med branschdialoger. Branschdialogerna är en del av Kemikalieinspektionens arbete med Handlingsplanen för en giffri vardag. Målet är att minska riskerna med kemikalier i vår vardag. Fokus ligger på att minska innehåll av ämnen som kan orsaka allergi, cancer, skador på arvsmassan eller på fortplantningen och på ämnen som misstänks vara hormonstörande. Kemikalieinspektionen har pågående dialoger med följande branscher: • Kosmetika och hygieniska produkter (i samarbete med Läkemedelsverket) • Leksaker • Textil Under 2012 har företagen i varje dialog satt uppföljningsbara mål för sitt arbete med att minska riskerna med farliga ämnen i de olika produktgrupperna. http://www.kemi.se/sv/Innehall/Branschdialoger/Branschdialoger/
15. <i>Integrering av miljökriterier och kriterier för att förebygga avfall i anbudsförhanden och kontrakt vid både offentlig och privat upphandling i enlighet med den handbok för miljöanpassad offentlig upphandling som kommissionen</i>	Krav på avfallsförebyggande vid upphandling är ett utvecklingsområde. Vi har med en åtgärd om att Naturvårdsverket ska "<i>Utreda och vägleda andra myndigheter om möjligheterna att vid offentlig upphandling ställa krav på avfallsförebyggande åtgärder</i>" i programmet. Miljöstyrningsrådet och andra myndigheter, t.ex. Kemikalieinspektionen, är viktiga aktörer på detta område. Det finns inget samlat material som beskriver hur Kommissionens handbok för upphandling (från 2004) används när det gäller att ställa krav i upphandlingar/inköp i syfte att förebygga avfall. Handboken är visserligen känd, men i första hand följs nog andra nationella riktlinjer och dokument framtagna av myndigheter med ansvar för offentlig upphandling och företags inköp. Naturvårdsverket, Avfall Sverige och IVL Svensk Miljöinstitutet har tagit fram en rapport med goda exempel på hur kommuner kan arbeta med att förebygga avfall, i den rapporten finns ett avsnitt om upphandling och inköp:

offentliggjorde den 29 oktober 2004.	http://www.ivl.se/download/18.7df4c4e812d2da6a4168000842223/B1978.pdf
16. Främjande av återanvändning och/eller reparation av vissa uttjänta produkter eller komponenter till dessa, bland annat genom utnyttjande av undervisning och ekonomiska, logistiska eller andra åtgärder, till exempel stöd till eller inrättande av ackrediterade reparations- och återanvändningscentraler och -nätverk, särskilt i tätbefolkade områden.	Naturvårdsverket och andra aktörer arbetar aktivt för att öka återanvändningen i Sverige. Flera av åtgärderna i det avfallsförebyggande programmet handlar om att öka återanvändning av till exempel textil och byggmaterial. Inom det avfallsförebyggande programmet har vi till exempel börjat titta på möjligheten att göra det billigare att reparera saker. Flera kommuner i Sverige har redan eller planerar att anlägga kretsloppsparker där privatpersoner kan lämna sina saker för återanvändning i stället för att lämna det som avfall. Vi har även flera system för återanvändning av specifika produkter i Sverige t.ex. pantsystem för dryckesförpackningar (och backar) och retursystem för träpallar och plastbackar i handeln. I reglerna om producentansvar finns krav på demontering och återanvändning av komponenter i uttjänta bilar och elektriska och elektroniska produkter. Naturvårdsverket, Avfall Sverige och IVL Svensk Miljöinstitutet har tagit fram en rapport med goda exempel på hur kommuner kan arbeta med att förebygga avfall, t.ex. genom att öka återanvändningen: http://www.ivl.se/download/18.7df4c4e812d2da6a4168000842223/B1978.pdf